

Poliitikapaber 2022

Avaandmetega läbipaistvate ja vastutustundlike hangeteni Lätis, Eestis ja Rootsis

1. Põhjused avatud hankeandmete rakendamiseks Põhjamaades ja Baltikumis

1.1. Avatud hankeandmete vajalikkus COVID-19 pandeemiast taastumise kontekstis

COVID-19 pandeemia on demokraatlike riikide vastupidavuse mitmel moel proovile pannud. Nagu [Transparency International](#) juba märkis: „Korruptsioon ja hädaolukorrad annavad üksteisele hoogu, luues nõiaringi juhtimissuutmatusest ning süvenevast kriisist. Hädaolukordade lahendamiseks vajalikud suured rahasummad, vajadus kiiresti abi osutada või majanduslikke ergutuspakette jagada ning poliitikameetmete lubamatu mõjutamise risk loovad korruptsiooniks täiusliku pinnase, kuna need võivad tekitada lisavõimalusi, samal ajal nõrgestades mehhanisme, mis on loodud korruptsiooni vältimiseks.“

2020. aasta lõpus leppisid ELi valitsused kokku [taaste- ja vastupidavusraha](#)st loomises. See hõlmab 806 miljardit eurot osana ELi tavapärasest 2 triljoni euro suurusest pikaajalisest eelarvest, mida kasutatakse selleks, et muuta liit keskkonnahoidlikumaks, digitaalsemaks ja vastupidavamaks. ELi valitsused kulutavad lähiaastatel riigihankeprojektide kaudu enneolematuid summasid. Selline erakordne raha sissevool nõuab erakorralisi meetmeid, et vältida juhtimisvigu, pettust ja korruptsiooni.

Transparency Internationali korraldatud ELi käsitleva [2021. aasta maailma korruptsioonibaromeetri](#) tulemustest ilmneb, et [ELi kodanikele teeb riigihankelepingute sõlmimisel üha enam muret](#) lubamatu mõjutamine, huvide konflikt ja onupojapoliitika. See on märkimisväärne probleem, mis õhnestab usaldust riigiasutuste vastu. [Open Contracting Partnershipi](#) hiljutisest uuringust ilmneb, et 2020. aastal jätsid valitsused üle maailma kasutamata suure osa avatud hankeandmete potentsiaalsest väärtusest.

Andmed ettevõtete tegelike kasusaajate, erakondade rahastamise ning vara- ja huvide deklaratsioonide kohta on lisaks muudele andmekogudele tähtsad lisaandmed, mis võivad aidata riigihangetes korruptsiooni paljastada. Siiski on murettekitav ka lisaandmete olukord – [TI viimastest aruannetest](#) ilmneb, et ELi liikmesriikide valitsustel tuleb nii tegelike kasusaajate läbipaistvuse kui ka muude riigivalitsemise andmestike puhul veel palju vaeva näha.

1.2. Korruptsiooniriskid riigihangetes Lätis, Eestis ja Rootsis

Hangete läbipaistvus on Läti korruptsioonivastase strateegia prioriteet. [Euroopa Kontrollikoja 2019. aasta aruandes](#) leiti, et Läti on üks viiest riigist, kus on kõige suurem osakaal ELi finantsidega seotud pettusejuhtumeid. On võimalik, et pettusevastaseid meetmeid rakendatakse Lätis ELi liikmesriikidest aga lihtsalt kõige edukamalt.

Tānu e-hangete suurele osakaalule on hankemenetlus Eestis üldjuhul läbipaistev. Sellegipoolest on ainult ühe pakkujaga või väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetluste osakaal suur. Korruptsioonirisk hangetes on silmnähtav – 2020. aastal registreeriti 81 korruptsiooni- ja majanduskuritegu, millest seitse olid seotud hanke-eeskirjade rikkumisega.

Samuti leiti Open Knowledge Sweden [hiljutises uuringus](#), et korruptsioon võib Rootsis olla ulatuslikum kui varem arvati, eriti kohalikes omavalitsustes.

1.3. Põhjused hankeandmete avaandmetena rakendamiseks Põhjamaades ja Baltikumis

Hankeandmete kättesaadavuse parandamist tuleks käsitada ka kui regionaalset ettevõtmist. Standardsemate ja avatumate hankeandmete edendamine (nt avatud hankeandmete standardit rakendades) on Põhja- ja Baltimaade piirkonnas oluline, sest see:

- soodustaks ettevõtjate usaldust piiriülese kaubanduse vastu;
- tugevdaks konkurentsi ja suurendaks avaliku sektori kulutustest saadavat väärtust;
- aitaks muuta Põhja- ja Baltimaade piirkonda välisinvestoritele ahvatlevamaks;
- võimaldaks andmete jagamise kaudu luua tingimused nii kodanikuühiskonna kui ka avaliku sektori korruptsioonivastaste algatuste loomeks;
- aitaks saavutada strateegilisi poliitikaeesmärke rohe- ja digipöörde valdkonnas.

Samuti on koostöö [2020. aasta Põhja- ja Baltimaade deklaratsiooni Digital North 2.0](#) lahutamatu osa. Deklaratsioonis, mis tugineb Põhja- ja Baltimaade ühistele prioriteetidele ja järgib eelmist ministrite deklaratsiooni (Digital North 2017–2020), rõhutatakse vajadust:

- suurendada Põhja- ja Baltimaades liikuvust ja lõimumist, luues ühine ala piiriüleste digiteenuste jaoks;
- edendada Põhja- ja Baltimaade keskkonnahoidlikku majanduskasvu ja säästvat arengut, kasutades andmepõhiseid sekkumisi ja õiglast andmemajandust andmete tõhusaks jagamiseks ja taaskasutamiseks;
- edendada Põhjamaade ja Baltikumi juhtpositsiooni ELis/EMPs ning kogu maailmas meie ühiskondade kestliku ja kaasava digipöörde alal.

2. Hankeandmete seisukord Lätis, Eestis ja Rootsis

2.1. Läti

2.1.1. Hankeandmed

Kuni 2015. aastani ei olnud Lätis elektroonilist hankesüsteemi. Kui hankeandmed olid olemas, pääses neile ligi ainult hangete järelevalveameti veebilehel faile läbi otsides, kuid need andmed ei sisaldanud hankelepingute kasusaajaid. See probleem lahendati pikaajalise reformi kaudu, mille eesmärk oli võtta kasutusele e-hankesüsteem ja avaldada kõik hankeandmed keskses andmekogus. [Hangete järelevalveamet pakub juhiseid](#) selle kohta, kuidas saada andmeid masinloetavas vormingus.

Riigihangete reformi elluviimisele Lätis aitas kaasa avatud valitsemise partnerluse (AVP) protsess. [Läti teise AVP tegevuskava](#) (2015–2017) raames võetud kohustuse osana edendada avatud hankeid võttis valitsus vastu määrus, millega nõuti hangetega seotud teabe avaldamist avatud andmevormingus. Seega hakkas riigihangete amet oma veebilehe avaandmete lehel ning keskses [avaandmete portaalis](#) avaldama varasemaid hanke- ja lepinguandmeid. Selle kohustuse täitmine andis vastakaid tulemusi. Ühest küljest parandas elektroonilise hankesüsteemi kasutuselevõtt hankeandmete kättesaadavust ja läbipaistvust, teisest küljest oli tegevuskava lõppedes (juuli 2017) [keskses andmekogus kohustuslikult avaldatavate hankedokumentide arv väiksem](#) kui alguses.

Ka [Läti kolmas tegevuskava](#) (2017–2019) sisaldas tegevusi hankeandmete avamiseks. Selle eesmärk oli suurendada läbipaistvust veelgi enam, avaldades hankelepingud e-hangete allsüsteemis ja pakkudes meetmeid alla piirmäära jäävate hangete reguleerimiseks.

[Neljas tegevuskava](#) (2020–2021) sisaldas kohustust lisada andmebaasi teave hankelepingute muutmise teated ja vajaduse korral ka lepingute tühistamise põhjendus. Samuti hõlmas tegevus digitaalse riskiseirevahendi loomist, mis võimaldaks avalikul sektoril kergemini ohukohti tuvastada.

Allpool on esitatud läbipaistva riigivalitsemisega seotud lisaandmekogud Lätis.

- Andmed erakondade rahastuse kohta avaldatakse [Korruptsiooni ennetamise ja tõkestamise büroo veebisaidil](#). Veebisaiti on hiljuti uuendatud, mis muudab andmebaasi kasutajale mugavamaks. Samuti saab nüüd veebilehelt masinloetavas vormingus alla laadida erakondade iga-aastaseid tulu- ja kuludeklaratsioone.
- Erakondade liikmesuse ja erakondlike liitude andmetele on endiselt raske ligi pääseda, kuid neid hoitakse [äriregistris](#).
- Andmeid äriühingute praeguste omandisuhete kohta saab [äriregistrist](#) tasuta, kuid register ei võimalda dokumente masinloetavas vormingus alla laadida. Andmed tegelike kasusaajate kohta on äriregistris avatud vormingus.
- Vara- ja huvideklaratsioonid on [maksuameti kodulehel](#). Riigiametnike deklaratsioonid peavad olema üsna põhjalikud, nagu on sätestatud [huvide konflikti vältimise kohta riigiametnike tegevuses](#) nimelises seaduses.
- Lobitööga seotud kohtumiste kohta praegu Lätis andmeid ei ole. Seadusandjad koostavad lobitööd käsitlevat seadust, kuid see on edenenud oodatust aeglasemalt.

- Andmed ametnike tasustamise kohta avaldatakse eri asutuste veebisaitidel. Andmed konkreetsete isikute kohta ei ole enam kättesaadavad. Selle asemel avaldatakse ametikohtade kategooriad, ametnike arv ja väljamakstud kogusumma.

2.1.2. Takistused andmete kasutamisele korruptsioonivastases tegevuses

Riigihanked

Andmete taristu, millega tuvastada konkreetsete ostjatega seotud võimalikke riske, on vajalik nii riigiasutustele kui ka kodanikuühiskonnale, et tugevdada hangete avalikku järelevalvet. Varem on kaardistatud eri riskiallikaid, kogudes teavet käsitsi mitmesugustest allikatest. Kuigi lõpetatud hankelepingud ja nende muudatused avaldatakse [elektroonilises hankesüsteemis](#), ei ole teave lepingu täitmise kohta algusest lõpuni kasutajasõbralikus vormingus kättesaadav.

Seetõttu on ametiasutustel ja kodanikuühiskonnal olnud piiratud võimalus saada teavet riigihangete tegelike kulude kohta ja võrrelda algselt kavandatud tegelikkusega. Samuti parandaks allsüsteemide (hanketeadete ja -lepingute) parem integreerimine ühilduvust teiste registritega.

Jätakuvalt on probleemne teabe kättesaadavus alla piirmäära jäävate hangete ja hankekomisjonide liikmete kohta. Samuti ei sisalda praegused avaandmed üksikasju taotlejate kohta; esitatakse ainult taotlejate arv.

Lisaandmed

Andmeid erakondadele tehtud annetuste kohta ei saa masinloetavas vormingus alla laadida, vaid need tuleb veebisaidilt koorida. Masinloetavas vormingus saab alla laadida erakondade iga-aastaseid tulu- ja kuludeklaratsioone.

Andmeid erakondade liikmesuse kohta saab küsides ja nende eest tuleb tasuda. On tähtis märkida, et erakondadel puudub praegu standardiseeritud viis, kuidas neid andmeid asutusele üle anda, mistõttu neid ei jagata masinloetavas vormingus.

Läti vara- ja huvide deklaratsioonide andmebaasi liides ei ole eriti kasutajasõbralik ja võimaldab korraka kuvada vaid üht teenistujat. Andmeid saab koguda andmekoorimise teel. Kõrgel positsioonil olevatel ametnikel puudub praegu mehhanism erahuvide avalikustamiseks kohe, kui need tekivad.

Mis puudutab andmeid ametnike tasustamise kohta, siis praegu ei ole asutustel standardiseeritud meetodit nende andmete masinloetavas vormingus avaldamiseks.

2.2. Eesti

2.2.1. Riigihanked ja lisaandmed

Eestis avaldatakse ja menetletakse hankeid üldjuhul [riigihangete registris](#), mida kasutavad nii riigi- kui ka kohaliku omavalitsuse asutused. Alates 2020. aastast on 2017. aasta ja uuemad hankeandmed saadaval avaldatud metoodina, mis on vormindatud [Tenders Electronic Daily](#) (TED) formaadi järgi. Andmeid uuendatakse igal tööpäeval ja [avaldatakse nii käsitsi kui ka masinliidese kaudu allalaadimiseks](#).

Kord aastas avaldab Rahandusministeerium üksikasjaliku statistilise ülevaate hankesuundumustest, pakkudes ka detailset analüüsi. 2020. aastal ulatusid riigihangetega seotud kulud 3,87 miljardi euroni, mis on hüppeline kasv, võrreldes 2,94 miljardi euroga 2019. aastal. COVID-19 pandeemia ajal kasutusele võetud riiklike meetmete tõttu majanduse elavdamiseks [moodustasid riigihanked 2020. aastal 14% SKP-st ja 32% riigieelarvest](#). Kui pakkumuste arv on alates 2015. aastast vähenenud (2015. aastal 10 652, võrreldes 8325 pakkumusega 2020. aastal), siis [pakkumuste keskmine hind on samal perioodil kahekordistunud](#) (2015. aastal 238 000 eurot, 2020. aastal 534 000 eurot). Vaidlustatud pakkumuste arv on kõikunud: 2019. aastal oli vaidlustusi 163 ning 2020. aastal 224. Aastal 2020 menetleti 97,2% kõikidest hangetest e-hangetena, mis on 18% rohkem kui 2015. aastal.

Üha enam kasutatakse riigihangete registrit ka väiksemate pakkumuste jaoks (olenevalt kaubakategooriast kuni 30 000 või 60 000 ja riigikaitsega seotud kaupade puhul kuni 300 000 eurot). Seega kasutatakse registrit läbipaistvuse suurendamiseks ning selleks, et jõuda rohkemate väike- ja mikroettevõtjateni. Kui 2018. aastal menetleti registris 117 väikepakkumust, siis [2020. aastal suurenes nende arv 1270ni](#), mis moodustas 15% kogu platvormil menetletud pakkumustest.

Allpool on esitatud läbipaistva riigivalitsemisega seotud lisaandmekogud Eestis.

- Erakondade rahastuse andmed avaldatakse korra kvartalis [Erakondade rahastamise järelevalve komisjoni](#) ja [Eesti avaldatud](#) veebisaidil. Andmed erakondadele tehtud annetuste kohta on väga üksikasjalikud, sisaldades iga annetaja nime ja sünnikuupäeva ning annetuse summat. Andmed saab alla laadida CSV-vormingus.
- Andmed erakondade praeguse ja varasema liikmesuse kohta on kättesaadavad [e-äriregistris](#) ning need saab alla laadida CSV- ja PDF-vormingus. Andmeid saab otsida liikmete nimekirjadest või isiku nime järgi. Andmed sisaldavad nime, sünnikuupäeva ning erakonnaga liitumise ja sellest lahkumise kuupäeva.
- Kuigi andmed äriühingu praeguse omandi kohta on [otsingu kaudu](#) tasuta kättesaadavad, võimaldab register masinliidese kasutust üksnes lepingulistele partneritele. Korruptsioonivastastel valitsusvälistel organisatsioonidel on õigus kasutada e-äriregistrit tasuta. Andmed tegelike kasusaajate kohta on alates 2022. aasta jaanuarist [maksumüüri taga](#). Teine võimalus andmetele ligi pääseda on siis, kui juriidilised isikud on registrist päringu tegijaga seotud.
- Nende isikute nimekiri, kes peavad esitama huvideklaratsioone, on esitatud [Korruptsioonivastase seaduse §-s 13](#) ning riigi ja kohaliku omavalitsuse asutustel on õigus seda nimekirja pikendada.
- Alates 2021. aasta märtsist peavad riigiasutused avalikustama kõrgemate riigiametnike, näiteks ministri, tema nõunike, kantslerite jms isikute lobikoosolekud.

- Igal aastal [avaldab](#) Rahandusministeerium andmed riigiametnike tasustamise kohta. Andmed sisaldavad asutuse nime, ametikohta või -nimetust, nime ja töötasu.
- Alates 2020. aastast peavad kõik riigiasutused avaldama 100 eurost suuremad väljaminevad tehingud [Saldoandmike infosüsteemis](#). Nii on kättesaadavad ka ülekanded, mis jäävad alla hangete piirmäära. Kõiki andmeid saab eksportida XLS- ja PDF-vormingus.

2.2.2. Takistused andmete kasutusel korruptsioonivastases tegevuses

Riigihanked

Riigihangete arvukuse tõttu peetakse nende korruptsiooniriski endiselt oluliseks. Statistiliselt moodustasid väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetlused 2020. aasta pakkumustest 8%, mis on 2015. aasta 5%-ga võrreldes tõusev trend. Selle menetluse kasutamine suurendab korruptsiooniriski. Lisaks [on näha](#) üldist suundumust märkida dokumendid ainult asutusesiseseks kasutuseks, kasutades liialt suurel määral [Avaliku teabe seaduses](#) esitatud erandeid.

Kuigi alates 2020. aastast avaldatakse riigihangete registris andmed avatud vormingus, ei ole see kõiki probleeme lahendanud. Näiteks uuendatakse praegu TED-vormingut, milles avaandmeid avaldatakse. Loodetavasti kõrvaldab see standardimata muudatussõnumite ja pakkumuste avaldamiskuupäevadega seotud probleemid. Kuni uues vormingus ei ole kokku lepitud, saab Rahandusministeerium andmeid kolmandatele isikutele edastada üksikasjalikumate ja kokkuvõtlikumate tabelitena. Hankeandmed ei anna praegu teavet hankekomisjonide ega teiste pakkujate kohta peale võitja, seda teavet annab Rahandusministeerium käsitsi ja soovi korral.

Lisaandmed

Andmed erakondade rahastuse kohta peaksid varsti olema kättesaadavad masinloetava liidese kaudu. Praegu saab andmeid alla laadida ainult käsitsi või andmekooret tehes. Üldiselt plaanitakse tulevikus teha kättesaadavaks rohkem andmeid erakondade rahastamise kohta, mis aitab suurendada läbipaistvust ja aruandekohustust. Lisaks muudele praeguse õigusraamistikuga seotud probleemidele ei ole erakondade sidusorganisatsioonid, nagu noorte- või naisühingud deklareeritud erakonnaga seotud isikuna, mistõttu nad ei ole kohustatud oma tuluallikaid avaldama.

Vara- ja huvideklaratsioonid on avalikkusele kättesaadavad üksnes siis, kui neid näha sooviv isik end ID-kaardiga tuvastab. Deklarant näeb, kes tema deklaratsiooni on vaadanud. Kuigi avalikkusele on kättesaadav vaid piiratud osa teabest, siis täielik deklaratsioon on kättesaadav isikutele, kellel on seaduslik õigus deklaratsioonide järelevalveks. Need deklaratsioonid ei ole avatud vormingus kättesaadavad.

Mis puudutab lobitööd, siis alates jaanuarist 2022 avaldab teavet lobikoosolekute kohta 29 riigiasutust 40st, kuid nende üksikasjalikkus ja vorming erinevad. Ainult kümme neist 29 asutusest teevad teabe kättesaadavaks XLS- või CSV-formaadis. Ülejäänud andmed tuleb koguda asutuste veebisaitidelt.

2.3. Rootsi

2.3.1. Riigihanked ja lisaandmed

2018. aastal hinnati Rootsis riigihangete väärtuseks 782 miljardit krooni ([statistika Rootsi konkurentsiametilt](#)). Riigiasutused korraldavad igal aastal 18 000 hankemenetlust. Kohalike omavalitsuste osakaal moodustab kõigist hangetest 68%. Riigihanked on Rootsi majanduse tähtis osa, moodustades peaaegu 20% SKPst. Kuigi riik on hea valitsemistava rahvusvaheliste näitajate järgi üks parimaid, on korruptsioon aastate jooksul riigihangetes [jätkuvalt murekohaks](#).

Vaatamata sellele, et hankeahel on suuresti digitaliseeritud, on endiselt saadaval üllatavalt vähe andmeid. Näiteks on Rootsi ikka [üks vähestest](#) ELi riikidest, kui mitte ainus, millel ei ole kesket riiklikku riigihangete andmebaasi ega portaali. Hankeandmed teevad kättesaadavaks eraettevõtted (monopolistliku käitumise tõttu praegu peamiselt üks äriühing) ja ligipääs on piiratud maksumüüriaga.

Seetõttu puuduvad avaandmed enamike pakkumuste kohta. Erandiks on need, mis ületavad ELi künnise ja mille avaliku sektori ostjad peavad avaldama TEDis, ning raamlepingud, mille on avaldanud asutus nimega [Kammarkollegiet](#). Samuti ei avaldata otsehankeid. Enamikku andmeid hankelepingute sõlmimise, lepingute, arvete ja hindamise kohta hoitakse suletud süsteemides ning isegi avaliku sektori üksustel on keeruline oma andmetele ligi pääseda.

Allpool on esitatud läbipaistva riigivalitsemisega seotud lisaandmekogud Rootsis.

- [Rootsi äriregister](#) (Bolagsverket) haldab äriühingute registrit, mis sisaldab teavet tegelike kasusaajate kohta. Andmebaasis sisalduvat teavet saab kasutada ilma piiranguteta ja kuvada avatud vormingus (XML).
- Mis puudutab varade ja huvide avalikustamist, siis [Rootsi parlament](#) (Riksdagen) haldab avalikku registrit parlamendiliikmete kohustuste ja finantshuvide kohta.
- Poliitilise rahastuse osas kogub õigus-, finants- ja haldusteenuste agentuur (Kammarkollegiet) aruandeid erakondadele tehtud annetuste kohta ning avaldab need oma veebisaidil.

2.3.2. Takistused andmete kasutamisele korruptsioonivastases tegevuses

Riigihanked

Nagu eespool mainitud, on Rootsi hankeahela kohta väga vähe avalikke andmeid. See ei takista ajakirjanikel ega aktivistidel ilmingimata sellele teabele käsitsi ligi pääsemast, kasutades Rootsis väljakujunenud teabevabaduse seadust (avalikkuse põhimõtet), kuid see pärsib uurimist kõvasti ega lase kellelgi luua toimivat andmepõhist süsteemi Rootsi hangete kontrollimiseks või andmete kasutamiseks uuenduslikul viisil.

Kuna teabevabaduse taotlused on tasulised, ka avaliku sektori ostjatele, on mõned omavalitsused alates 2018. aastast hakanud avaldama tasutud arvete nimekirja (leverantörsreskontra). See nimekiri suurendab organisatsiooni ostude läbipaistvust, vähendades samal ajal taotluste hulka. Lisaks sai rahastust 2019. aastast Open Knowledge Swedeni juhitud projekt OpenUp, mis toetab avaliku sektori asutusi nende andmete avaldamisel, standardite väljatöötamisel ja andmete taaskasutuse soodustamisel. Vaatamata suurenevale huvile ning projekti raames tehtud pingutustele on neid andmeid avaldavate kohalike omavalitsuste ja riiklike asutuste arv endiselt alla kümne.

Lisaandmed

- Mis puudutab tegelike kasusaajate andmestikku, siis on praegune XML pakett üsna kulukas. Kasutaja peab maksma 6250 Rootsi krooni (üle 600 euro) ainuüksi XML-paketiga liitumiseks, millele lisanduvad lisatasud otsitava teabe eest. Teenusesse sisenemiseks peab kasutajal praegu olema elektrooniline isikutunnistus (eID).
- Rootsis ei ole praegu parlamentaarsete lobistide ega parlamendiliikmete ja lobistide kohtumiste registrit. Andmed lobitöö ulatuse kohta Rootsis on puudulikud ja avalikkusel on vähe teavet, kes Rootsi poliitikuid mõjutada püüavad.
- Vara- ja huvideklaratsioonide register ei ole Riksdagi veebisaidil kättesaadav (antakse välja ainult nõude esitamisel ja USB-seadmel) ning see sisaldab üksnes koondteavet. Samal ajal on asjakohase määrase järelevalve ja jõustamine aegunud, mis vähendab meetmete üldist tõhusust.
- Lisaks suudavad poliitilise rahastuse aruannetest aru saada ainult need, kellel on märkimisväärsed tehnilised oskused ja palju aega.

3. Soovitused

Kuigi Põhja- ja Baltimaade piirkonnas juba tehakse seda mingil määral, tuleks avaandmed paremini valitsuse läbipaistva riigivalitsemise käsitlemise strateegiatesse, poliitikatesse ja tavadesse lõimida, kehtestades andmehaldusraamistikud riigihangete ning eespool nimetatud lisaandmete valdkondade jaoks. Need raamistikud peaksid sisaldama mehhanisme andmete nõudluse ja pakkumise hindamiseks, prioritseerima andmete avalikustamist ja soodustama koostööd võimalike kasutajatega. Juba [Transparency International Läti ja partnerite korraldatud 2019. aasta uuringus](#) esitati mõned parandamist vajavad valdkonnad ning paljudes neist on tehtud ainult üksikuid edusamme.

Allpool on esitatud soovituste kokkuvõte.

- Mis puudutab just Rootsit, siis tuleks tagada riigihangete andmete avaldamine.
- Saavutada tuleks riigihangetega seotud andmete parem kvaliteet ja koostalitlusvõime, lähtudes põhimõttest, et andmed on vaikimisi avatud, ning rakendades rahvusvahelisi standardeid nende kogumiseks ja avaldamiseks.
 - Vaikimisi avatud – osa [Avaandmete hartast](#)
 - Riigihanked – [Avatud lepinguandmete standard](#)
 - Tegelik kasusaaja – [Tegeliku kasusaaja andmete standard](#)
- Lisaandmekogude eeskirjade täiustamine, võttes kasutusele teiste riikide parimad praktikad ja neid kohalikele oludele vastavalt kohandades. Näiteks:
 - võtta kasutusele terviklik lähenemine lobitöö kohta ning luua avalik register andmetega lobistide ja nende tegevuse kohta. Samuti võtta kasutusele asjakohased mehhanismid lähenemise jõustamiseks;
 - parandada erakondade rahastusega seotud andmete kvaliteeti ning uurida võimalusi erakondade liikmesuse läbipaistvuse suurendamiseks, tagades samal ajal, et need ja muud sarnased andmekogud ühilduks teiste tähtsate registritega (nt äriregistri ja hankeregistriga) nii riiklikul kui ka piirkondlikul tasandil;
 - esitada andmeid kõrgete riigiametnike vara- ja huvideklaratsioonide kohta avaandmetena.
- Kasutada Avatud Valitsemise Partnerluse platvormi täielikku potentsiaali uuenduste elluviimiseks. Tänu platvormile on seni toimunud mitmeid positiivseid muutusi ning seega on tähtis, et selle rakendusprotsessi jaoks riiklikul ja piirkondlikul tasandil eraldataks piisavad vahendid.

Eespool loetletud valdkondades on vaja lisameetmeid, kui Põhja- ja Baltimaade piirkonna riigid kavatsevad käsitleda siinses dokumendis esitatud puudusi ning olla ELis/EMPs ja kogu maailmas kestliku ja kaasava digipöörde eeskujuks.